

Dr. Gellérfi Gergő – Portfólió 4.

Arisztotelész: A rekeszizomról

A fordítás eredeti megjelenési helye:

Et al. – Kritikai Elmélet Online: Antik nevetés (2015)

<http://etal.hu/kotetek/antik-nevetes-2015/arisztotelesz-a-rekeszizomrol>

Arisztotelész

A rekeszizomról (*De partibus animalium* 3.10)

(672b8) Szó esett a szívről és a tüdőről, valamint a májról, a lépről és a veséről. (10) E két csoportot a rekeszizom (*diazóma*) választja el egymástól. Ezt a bizonyos rekeszizmot egyesek *phrenesz*^[1] néven nevezik; ez különíti el a tüdőt és a szívet. A vérrel rendelkező állatok^[2] esetében a rekeszizmot, ahogy említettem, *phrenesz*nek hívják, és ezzel minden ilyen állat rendelkezik, mint ahogy szívvel és májjal is. Ennek oka, (15) hogy a rekeszizom a gyomortájék és a szívtájék elválasztására szolgál, hogy az érzékelő lélek^[3] központja háborítatlan maradjon, és ne kerítse azonnal hatalmába a táplálékból származó kigőzölgés és a kívülről érkező hő nagysága. A természet ugyanis ezért választotta szét őket, s állította közéjük afféle válaszfalként, (20) kerítésként a *phreneszt*, s ezzel elkülönítette a nemest a kevésbé nemestől, ami magában foglalja a fent levő megkülönböztetését attól, ami lent helyezkedik el. A jobb rész a felső, ezért van a másik, az alsó pedig a másikért van, és nélkülözhetetlen a számára, minthogy ez fogadja be az ételt.

A rekeszizom a bordák felé húsosabb (25) és erősebb, középen viszont inkább hártyszerű; tudniillik így megfelelőbb az erő és a rugalmasság^[4] szempontjából. Az pedig, hogy a lentől érkező hő miatt van ott egyfajta kinövészként, kiderül abból, ami lezajlik: valahányszor közvetlen közelsége miatt magába szívja a meleg, váladékos nedvességet, azonnal (30) észrevehetően megzavarja az értelmet és az érzékelést, ezért is nevezik *phrenesz* néven, mintha részt venne a gondolkodásban (*phronein*). Ez persze koránt sincs így, de közel lévén azokhoz, melyek ténylegesen részt vesznek benne, érzékelhetővé teszi a gondolkodás megváltozását. Ezért is vékony középen, nem csupán azon szükségszerűsége miatt, hogy húsból lévén a (35) bordákhoz közeledve húsosabbnak kell lennie, hanem azért is, hogy a lehető legkevésbé legyen nedves; ugyanis ha húsos lenne, (673a) több lenne benne a nedvesség, és vonzaná azt magához.

Hogy a melegezése rövid idő alatt észrevehetővé teszi az érzékelést, az is mutatja, ami nevetéskor történik. Azok ugyanis, akiket csiklandoznak, gyorsan felnevetnek, mivel a mozgás (5) gyorsan eléri ezt a helyet, s bár csak finoman melegíti, mégis érzékelhetővé teszi, és önkéntelen működésbe hozza a gondolkodást. Hogy egyedül az ember csiklandós, annak oka egyrészt bőre finomsága, másrészt pedig az, hogy az ember az egyetlen élőlény, amely nevet. A csiklandozás pedig a test hónalj körüli részén történő ilyesféle mozgás (10) miatti nevetés.

Azt mondják, hogy ha például a csatában valakit a *phrenesz* táján megsebeznek, akkor a vágás révén keletkező hő miatt nevetésben tör ki. Inkább hihetünk azoknak, akiktől ezt hallhatjuk, mintsem azoknak, akik azt állítják, hogy az emberi fej a nyakról levágva is megszólal. Egyesek (15) Homéroszt is felhozva állítják ezt, s azt mondják, hogy emiatt írta azt, hogy „a feje hangot adva hullott a porba”; s nem azt, hogy az ember adta a hangot.^[5] Arkadia^[6] környékén annyira hittek ebben, hogy egy helybelit meg is vádoltak ez alapján. Zeusz Hoploszmiosz papját ugyanis meggyilkolták, s nem volt világos, (20) ki volt a tettes, ám egyesek állításuk szerint hallották, amint a levágott fej többször is a következőt mondta: „Kerkidasz embert emberre gyilkolt.”

Ezért kerestek valakit a környéken, akit Kerkidasznak hívtak, és megvádolták. Pedig átvágott légcsővel, s a tüdőből jövő mozgás nélkül lehetetlen beszélni. A barbároknál (25) sem történt sehol ilyesmi, bármily gyorsan vágják is le a fejet. Továbbá mi az oka, hogy ez nem fordul elő a többi élőlény esetében? Ez a *phrenesz* megsebezésekor keletkező nevetés esetében érthető: a többi élőlény közül ugyanis egy sem nevet. Ahogy az sem képtelenség, hogy a test előrehaladjon a fej levágását követően, minthogy a vértelen állatok^[7] még sok ideig élnek; ennek okáról (30) máshol^[8] már volt szó.

[A fordítás alapja: Aristotle, „Parts of Animals”, in uő, *Parts of Animals, Movement of Animals, Progression of Animals*, ford. A. L. Peck, E. S Forster (Cambridge, Massachusetts; London, England: Harvard University Press, 1998), 278-285.]

JEGYZETEK

[1] [Ahogy Lennox kommentárjában (James G. Lennox, *Aristotle: On the Parts of Animals* (Oxford: Clarendon Press, 2002), 275.) rámutat, Arisztotelész gyakran együtt használja saját terminológiáját a mások által használt kifejezésekkel, így a „saját” *diázóma* és a többek közt Platón által is használt *phrenesz* is megjelenik a szövegben. A *phrenesz* Homérosznál és későbbi szerzőknél is olykor az értelem, illetve az érzelem fogalomkörébe tartozó jelentéssel bír, valószínűleg azért, mert mindezen dolgok eredetének a mellkast tekintették.

A *phrenesz* nevet Arisztotelész elmondása szerint a *phronein* („gondolkodni”) igéből vezetik le (lásd lentebb). – *A ford.*]

[2] [Arisztotelész az állatokat két nagy csoportra osztotta: vérrel rendelkező (avagy vörös vérű) és vértelen állatokra. Előbbiekhez tartoznak a négylábú elevenszülők, a madarak, a négylábú tojásrakók, a halak és a bálnák. – *A ford.*]

[3] [Platónnal ellentétben Arisztotelész mindenfajta érzékelés középpontját a szívbe helyezi, a *diaphragma* pedig azt akadályozza meg, hogy az emésztés során keletkező gőz és pára ezt a folyamatot befolyásolja. Abban viszont megegyezik az ő értelmezése a platóni *Timaios*szban olvashatóval, hogy a *diaphragma* a jobb részt választja el a rosszabbtól. Vö. Lennox, *Aristotle: On the Parts of Animals*, 275. – *A ford.*]

[4] [Lennox hívja fel a figyelmet arra, hogy Arisztotelész nem magyarázza meg, miért szükséges, hogy a *diaphragma* rugalmas legyen. Vö. Lennox, *Aristotle*, 276. – *A ford.*]

[5] [Hom. *Il.* 10.457. és *Od.* 22.329. Az Arisztotelész által idézett Homérosz-szöveg pontos olvasata kétséges, a modern szövegkiadások olvasatai az itt idézettől eltérnek, viszont ezzel épp Arisztotelész nézetét támasztják alá, azaz Homérosz sem a fejnek, hanem a még élő, és beszéde közben megölt embernek tulajdonította a hangadást. – *A ford.*]

[6] [A legtöbb szövegváltozatban itt Karia szerepel, ám Lennox szerint egyértelműen az Arkadia a helyes olvasat. Ennek legfőbb bizonyítéka Zeusz Hoploszmiosz, azaz a *fegyveres Zeusz* említése, akinek kultusza egyedül az arkadiai Methüdrionból adatolható. Vö. Lennox, *Aristotle*, 276. Lásd ehhez Aristotle, *Parts of Animals*, ford. A. L. Peck (Cambridge, Massachusetts; London: Harvard University Press, 1961), 282. – *A ford.*]

[7] [Az állatok másik nagy csoportjába, a (vörös) vérrel nem rendelkező állatok közé sorolta Arisztotelész a következőket: lábasfejűek, héjasok, rovarok, kagylósok, zoofiták. – *A ford.*]

[8] [Bizonytalan, hogy pontosan mire gondol Arisztotelész, az viszont tény, hogy több ízben foglalkozik azzal, hogy egyes vérrel nem rendelkező állatok testrészei a feldarabolást követően is képesek a mozgásra. Lennox, *Aristotle*, 262-263. az alábbi helyeket említi ennek kapcsán: Arist. *De An.* 411b 19-31; Arist. *Metaph.* 1040b 10-16; Arist. *Juv.* 468a 21-468b 16. – *A ford.*]